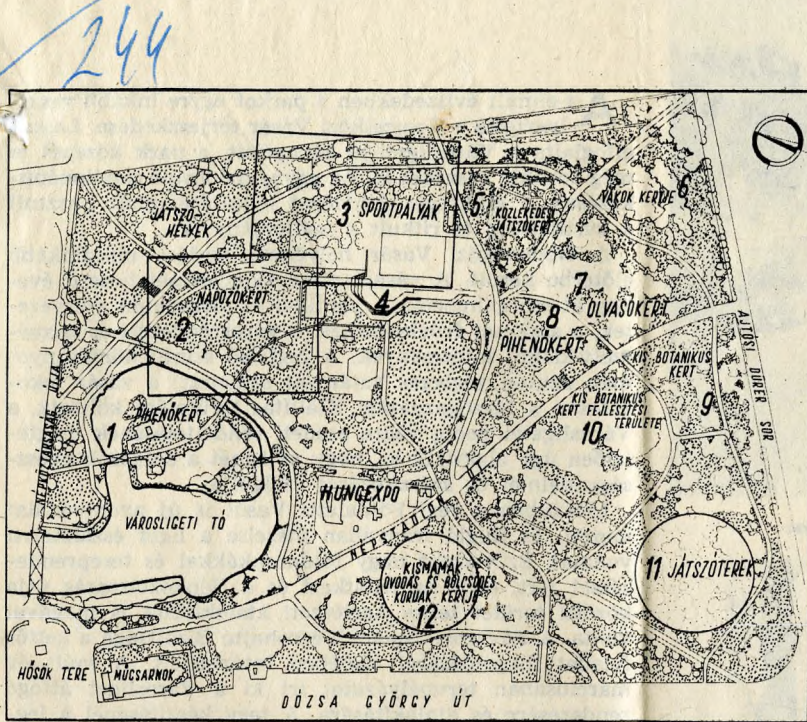

CSORNA ANTAL
mezőgazdasági mérnök,
Budapest

A MEGÚJULÓ VÁROSLIGET

TERMÉSZET VILÁGA
Budapest

1975

9

A Városliget, fővárosunk pesti oldalának díszé tekintélyes zöldterületet képvisel. Az Angyalföld, Zugló, Erzsébet- és Terézváros által határolt 76 hektáros területű ligethez csatlakozik még az ugyancsak park jellegű 14 hektáros Állatkert is.

Mint városi üdülőtérület 200 éves, de a korábbi időkből, mint Pest határszéli területéről, sok értékes adat maradt ránk.

A Rákosmezőn, a mai Városliget övezetében táboroztak IV. Béla király hadai, amikor — a fenyegető tatárjárás miatt — ide hívták össze az országgyűlést. A későbbi országgyűléseket is, egészen a török időkig, Rákosmezőn tartották. Itt választották királlyá Mátyást 1458-ban, itt táboroztak Dózsa György hívei a végzetes parasztfelkelés kezdetén.

Az évszázadok során az eredetileg erdős és vadban gazdag Rákos kopárrá vált. A növényzet kipusztult, homokos dombok alakultak ki, a mélyebb részeket pedig ellepte a víz, a nád, mocsárrá vált a tájék. A török hódoltság ideje alatt csak még tovább romlott a helyzet.

Javulást Mária Terézia erdőtörvénye hozott, amely elrendelte a parlag határok erdősítését, a futóhomok megkötését. 1755 után a ligeti mocsár szélére fűzest telepítettek. Ekkor nevezték el ezt a területet **Városerdőnek**. A növekvő Pest városa egyre jobban igényelte a parkot, mint a kirándulással és a levegőzéssel összefüggő szórakozások lehetőségét. A 18. sz. legvégén Batthyány József prímás — Boráros polgármester javaslatára és buzdítására — igen sokat áldozott a ligetre, néhány szép platánfa ennek az időnek őrzi az emlékét ma is.

1805-ben a széles látókörű és kertbarát József nádor megszervezte a pesti „Szépítő Bizottmány”-t. Munkaprogramjának 24. pontja a „Városerdő tervszerű elrendezése” volt, amelyre tervpályázatot is kiírtak. **Nebbien** Henrik munkáját 1817-ben elfogadták, s a költségekre

700 000 Ft-ot biztosítottak. A terv a liget kialakítását az akkor divatos tájkert elvei szerint oldotta meg. Ebből a legutóbbi időkig megmaradt a Díszter vagy Rondó, amely a mai Gorkij — az egykori Városligeti — fasorhoz csatlakozik. **Nebbien** terve ugyan csak részben valósulhatott meg, mégis a liget fejlesztésének kiindulópontját jelentette.

A kiegyezés korszakában az egyesült és nagyvárossá vált Budapest rohamosan fejlődött. Megépült a Városligetbe vezető Sugárút, a mai Népköztársaság útja. A park megközelítését a millennium évében létesült Földalatti Vasút biztosította. A park északi részén a régi faiskolák helyén az 1870-es években megnyílt az Állatkert, amelyet 1912-ben korszerűsítettek. Kós Károly pavilonjai ma is állnak. A század végi építkezések közül kiválik Zala György oszlopos emlékműve, a Vajdahunyad vára, a Múcsarnok és a Szépművészeti Múzeum. Ezek az épületek helyet foglaltak el a zöldterületből, de emelték a ligetnek és környezetének összhangját és méltóságát.

A terület egyik értéke a Széchenyi fürdő, amelynek megépítése nagyrészt Zsigmondy Vilmos akaraterejének köszönhető. Több mint 100 éve, 1868-ban kezdődött a mélyfúrás, a mai Millenniumi Emlékmű közelében, és csaknem 10 év kemény munkája hozta meg az eredményt: a 970 m-es mélységből 73 °C-os gyógyvíz fakadt, percenként 492 liter hozammal. Az eredményt a második számú artézi kút fúrásával (1938-ban) túlszárnyalták: 1256 m mélységből 77 °C-os víz tör fel, percenként 4400 liter hozammal. A Széchenyi fürdő gyógyvize ma is sok-sok beteg gyógyulását segíti elő.

Az építkezésekkel párhuzamosan fejlődött a Városliget parkja is. Lassan eltűntethették a Millenniumi Kiállítás izléstelen „alkotásait”, s a kiváló szakirányítás a liget európai hírű parkká varázsolta. Rangját a két háború között is megőrizte. Komoly károkat okozott viszont a második világháború. Az 1944 augusztusi légitámadás igen sok emberéletet, temérdek ritka növényt és műkincset pusztított el. Az újjáépítés munkája majd három évtized fáradozását jelentette, míg a liget parkja többé-kevésbé elérte a háború előtti állapotát.

A Városliget rendezési terve a díjnyertes pályamunka alapján (1975). Jelmagyarázat: 1 = pihenőkert Vajdahunyad vára körül; 2 = napozókert; 3 = 2 sportközpont; 4 = pázsitmező, a későbbi tó helye; 5 = közlekedési játszótér; 6 = vakok kertje; 7 = olvasókert; 8 = pihenőkert; 9 = Kis Botanikus Kert; 10 = szánkázódomb; 11 = játszótér a nagyobbaknak; 12 = kismamák és kicsinyek kertje

Széles sétaút vágja ketté a Városligeti-tavat

A Széchenyi fürdő melletti játékasztalok

A szoborpark egyik szép darabja

Az elmúlt évtizedekben a parkot egyre inkább veszélyeztette a Nemzetközi Vásár terjeszkedése. Lassan elfoglalta a Városligeti-tó környékét, a park közepét és még további részeket is. Az egyre módosuló pavilonépítkezések, a szükséges úthálózat létesítése miatt pusztult a kertkultúra és ritkult a faállomány is.

A Nemzetközi Vásár helyének kérdése mindinkább előtérbe került. A vásárterület áthelyezését hosszú évek óta szorgalmazták a politikai és társadalmi szervezetek, a szakmai érdekeltségek, a városrendezési és természetvédelmi intézmények. A legfelső szintű döntés nyomán azután végleges határozat született: a vásár fokozatosan a Mezőgazdasági Kiállítás területére költözik, a Városligetet pedig végre eredeti rendeltetésének megfelelően úgy alakítják ki, hogy az ismét a dolgozók egészségvédelmét és szórakozását szolgálja.

Időközben a régi Földalatti Vasút is új nyomvonalat kapott, és Zugló irányában átszelte a liget északkeleti vonalát. Ez viszont nagy földmunkákkal és tereprendezéssel járt, ezért az Állatkert és a Népköztársaság útja közötti terület teljes kertészeti átalakítását is magával vonta. A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága a kettős feladat megoldásáról idejében intézkedett. A múlt év márciusában tervpályázatot írt ki a Városliget átfogó rendezésére és átalakítására. A terv készítésénél a legfőbb követelmény az volt, hogy a liget visszanyerje eredeti természeti szépségét és az ott létesülő objektumok a főváros lakosságának pihenését szolgálják. A pályázat hatósugara a Népköztársaság útjától délre levő nagyobb területre is kiterjedt, míg a kisebb, északi szakaszt a Földalatti Vasút beruházói saját hatáskörükben rendezték. A díjnyertes tervpályázatok (az első díjjal Krizsán Zoltánné és Baraczk Katalin jutalmazták) összehangolásával a Fővárosi Tanács illetékes szervei, ill. a Fővárosi Kertészeti Vállalat közös rendezési ütemtervet dolgoztak ki, amelyet a Fővárosi Tanács ez év március végén megtartott ülésén elfogadott. A kimondottan vásárterületi rész rendezésének határideje 1976 vége, a többi részé 1978 vége. S hogy fogalmat alkothassunk a munkálatok nagyságáról, elmondhatjuk: csak a kertészeti munkálatok előirányzott összege meghaladja a 100 millió forintot! A kivitelezéssel a Fővárosi Kertészeti Vállalatot bízták meg, s a munkák máris nagy lendülettel folynak.

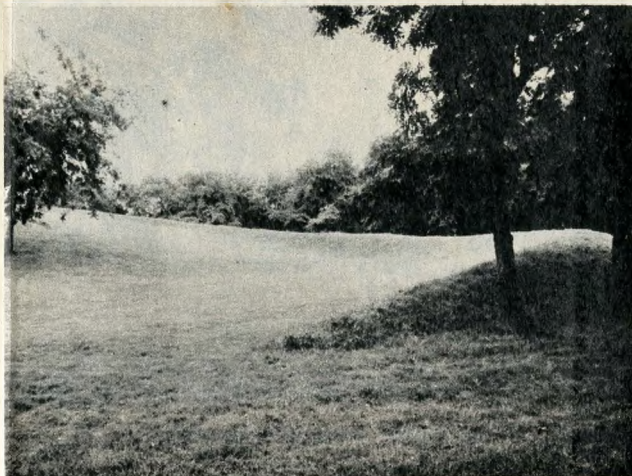
Járjuk végig most a ligetet és nézzük meg a már elvégzett és a tervezett parképítés érdekes mozzanatait. A kis Földalatti Vasútnak az Állatkert előtti vágányvezetése és a régi végállomása megszűnt; az új nyomvonal metszi a Városligeti-tó északi részét. A fedett és mélyített pályatest kissé kiemelkedik a kettévágott tó medréből, így abban két önálló víztükör keletkezett. A széles sétaúttá kiképzett gát tetejére hangulatos, virágvályukba ültetett növénydíszítés került. Az északi, aránylag kis medence tengelyében körkörös alaprajzú szökőkút létesült; a mélyebb szakaszon szellemes megoldással tavat és egy kis szigetet alakítottak ki, amelyet átjáróhíddal, árnyas pihenőkkel tarkítanak. A Földalatti Vasút régi kőhidját restaurálják. A park hosszában padokat helyeztek el, jó kilátással a csónakázókra.

A régi gyermekjátszóter felújítva és csodálatos felszereléssel várja a vidám nebulók seregét. A gyermekek zivaja már messziről oda vonzza a látogatókat. A Széchenyi fürdő környékén már megerősödött a pázsit, s talán majd egyszer a főbejárat előtti, régi, barokkos feljárókeretet is felújítják! Az öreg platánfák alatt több kátyásasztallal felszerelt társas pihenő található. A zöld pázsit között fehér kő- és piros téglaburkolat ad üde foltokat. Itt-ott a napsugár is áttöri a sűrű lombornyó zártágát. Úgy tűnik viszont, hogy a közeli Állatkert, a Nagycirkusz és a Széchenyi fürdő modern autóparkolójának a megépítése késik.

A kivitelezési munkák már a Népköztársaság útjától délre, az egykori vásár területén is elkezdődtek. A rendezési terv számol azzal, hogy a ligetet mindenféle járműforgalom elől lezárják, a Margitszigethez hasonlóan; így remélhetően csak a trolibuszforgalom marad meg. A rendezés során a régi, feleslegessé vált utak megszűnnek, de a Dózsa György úton 3000 kocsinak jelölnek ki parkolóhelyet.

Megkezdődött a Városligeti-tó környékének a rendezése is. A tó keleti, a vajdahunyadi főkapu melletti elágazását a jövőben is lezárva tartják a csónakázók elől, így a tavirózsák és a vízinövények tarka színpompája ismét feledhetetlen élményt jelent majd az arra sétálók-nak! A rálátás lehetősége még fokozódik is, mert a tó keleti partján a sétautat lesüllyeszti egy támfal közbeiktatásával, hogy közelebb jussunk a vízhez. Itt alakult ki a liget egyik vonzó látványossága: a tó felszínén a tavirózás parádé, a közeli háttérben pedig Vajdahunyad festői panorámája.

Mire e sorok megjelennek, a tó melletti felső sétány is elkészül, amelynek folytatása a Napozókert nagyvonalú, üde zöld pázsitos mezeje. Széles, enyhe ívvel hajló, kőbetéttel megtört betonút, mögötte a gondosan kiképzett támfal elvágja ezt a mélyebben kifejlesztett teknőt a liget többi részétől. A hosszú útfelület nem egyhangú, a pados beugrók mindegyike meglepetés. Csobogókút, lengő tekepálya, óriási sakk- és malomjáték, ivókút várja a pihenni és játszani vágyókat. Az ápolít rét jellegű pázsit a felnőtteké és a gyermekeké. A napozó nyugágyak mellett kényelmes ülőalkalmatosságokat helyeztek el. Egy-egy öreg platán-, juhar- és ostorfa, távolabb néhány vadgesztenyefa árnya kínálja nyugalma a zajtól és a forgalomtól távol eső területen. Odébb a megmaradó

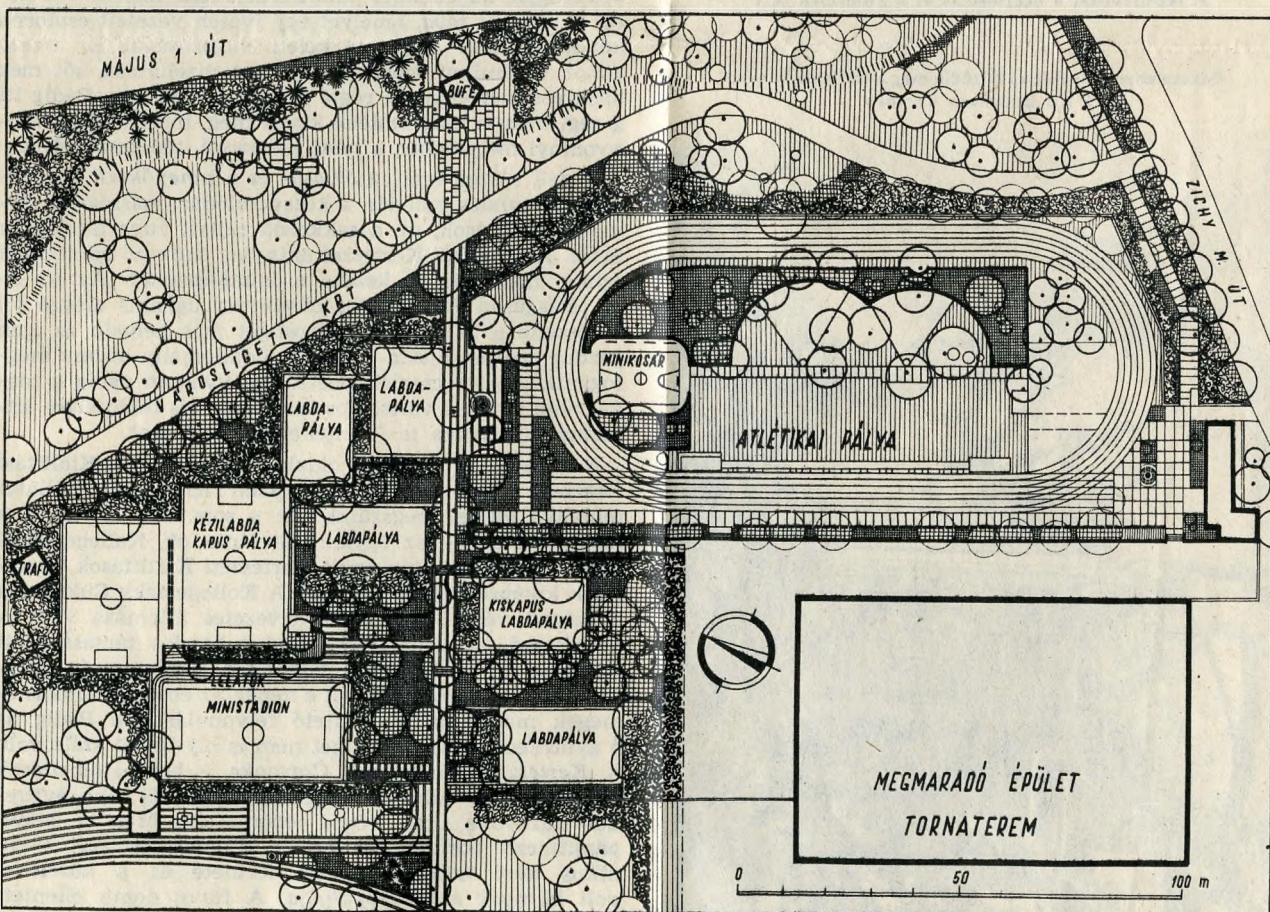

Ilyen a szánkázópálya

hatoldalú pavilon közelében — amelyet talán tornatermmé alakítanak át — egy öreg mocsári ciprus áll. Ezt a fát még József nádor idején ültették, így legalább 150 éves. Környezetének a rendezése most kerül sorra.

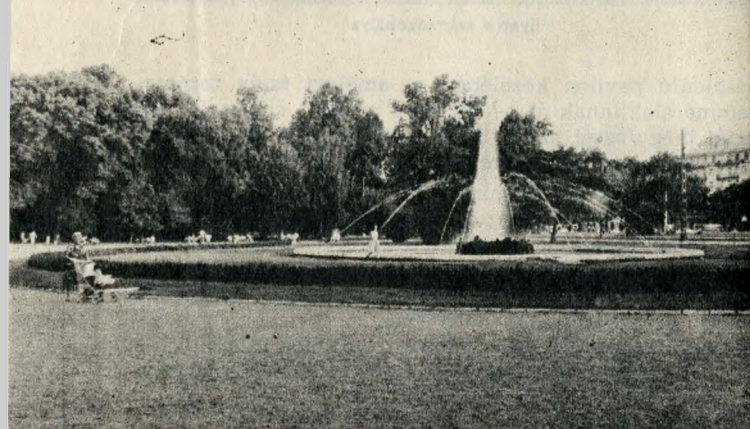
A Május 1. út (Hermina út) mentén és a régi vásár középpontjában még bizonyos ideig eltart a bontás. De már bemutathatunk egy részletes tervet az új Sportközpont kialakításáról. Kiindulópontja a megmaradó híradástechnikai és gépipari épület, amelynek a végleges átalakítási tervén még dolgoznak. A terjedelmes pavilon és a Városligeti Körút közötti területen atlétikai pálya épül: 400 m-es négysávos futó- és atlétikai pályák,

Sportközpont (Killer István terve)

A játéktér csalogatja a látogatókat

A legkisebbek, a nagymamák és a kismamák tere

Feketefenyő árnyékában húzódik meg a nádtetős kunyhó
a Kis Botanikus Kertben

szabadtéri tornatér, pingpongasztalok, tollaslabda- és tekepályák, családi tornatér, kispályás és kiskapus labdapályák, mini kosárlabdapálya, gyakorló palánk és még sok más lesz itt. Mindez lehetőséget ad a sportok megszerettetésére és gyakorlására. A tervezés folyamán ügyeltek arra, hogy a meglevő, ezen a részen sűrűbb faállomány minimális kárt szenvedjen.

A Közlekedési Múzeum szomszédságában, ill. az alatta levő mélyebb fekvésű területen *Ifjúsági Közlekedési Játékszóteret* avattak ez év április 4-én. Az ifjúság itt megtanulhatja a városi és a közúti közlekedés szabályait. Az útkereszteződés csomópontjain a gyakorlatban láthatják a különböző útburkolati jelzéseket, a veszélyt jelző és tilalmi táblákat, a KRESZ utasításait. A forgalmas keresztezéseken túl jól megépített, megfelelő szélességű utakon tanulhatnak az ifjú „járművezetők”. Egyelőre leginkább a kis kerékpár az eszközük, de hiszen lesz abból egyszer még kocsis is! A fiatalság száguld a hosszú, kacskaringós utakon. — Igen sok szülő már kocsival hozza oda a csemetéjét, a csomagtartóból előkerül a roller vagy az „óriási” bicikli... és megkezdődik az oktatás... Remélhetőleg ezek a gyermekek gyalogosokként is óvatossában közlekednek majd, és nem lesz annyi gyermekbaleset az utakon.

A Városliget maradandó értékű alkotása a FŐKERT által 1972-ben épített *Vakok kertje*. A kb. egy hektárnyi területet árnyas fák övezik. A közepén sima pázsitfelületű, napos térség van, ahová különféle burkolólapokkal kiképzett úthálózat fut össze. A bejáratnál a park kitapintható domború térképét helyezték el. Kis dombháton védelmet nyújtó faház áll. A rejtett és így nyugodt üldögélést, tereferét biztosító zúgban számos pihenőpad és asztal található.

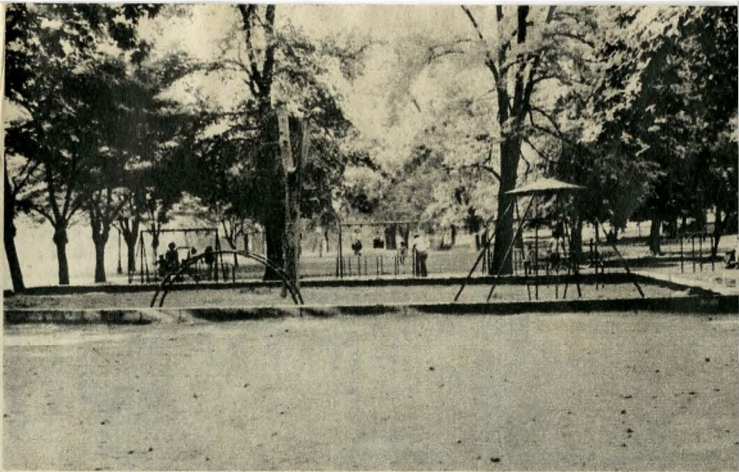
A sportpályáktól délre, a még el nem tüntetett építkezések körzetében (a régi Sió szökőkút helyén) egyelőre összefüggő, terjedelmes pázsitterület lesz. Később ide kerül a liget új tava, amelyet egy ívesen vezetett csatorna köt majd össze a régi tó keleti elágazásával. Ez a terv akkor valósulhat meg, ha az új tó vízellátása, sőt még bizonyos mértékben a régié is megoldható lesz. Pedig itt a régi mocsárvilág emléke kísért még, mert néhány ásonymnyi mélységben a talaj nyirkossá, tőzegessé válik.

A déli részen lesz az olvasó- és a pihenőkert. Itt egyrészt a csendes pihenés, a kikapcsolódás, másrészt a társas szórakozások, pl. a sakkozók rejtett zuga található majd. A Fővárosi Kertészet aránylag kedvező adottságok között már meg is kezdte a munkálatokat. Az itt levő, átlagosan 70—80 éves növényzet ugyanis eléggé jól átvészelte a háborút. A Városliget más helyein az igen gazdag cserje-, díszfa- és örökzöldállomány bizony megfogytakozott. A cserjék pusztulása nyomán pedig a madárvilág egykori változatos összetételű és tekintélyes létszámú állománya is jelentősen csökkent.

A Népstadion út északi oldalán levő Fővárosi Kiállítási Csarnok, most a Képzőművészeti Kivitelező Vállalat műhelye idővel megszűnik. Ez a sors már elérte — a tulsó oldalon — az egykori Stefánia úti Kollegerszky-kioszk lebontása után épült Kertészeti Kiállítások tetszetősen kiképzett épülettömbjét. A Kollegerszky Cukrászda a század végi Stefánia út nevezetes állomása volt. A kocsikorzó, az úrlovas felvonulás hangos társasága itt állt meg egy kávéra vagy fagyalatra, tereferére és pletykára. Milyen messze voltak e népek az ébredő munkástömegek mozgalmaitól, tüntető felvonulásaitól. Pedig az ő gyülekezőhelyük is a liget nem is oly távoli széle volt. A Kertészeti Kiállítások Csarnoka a bombatámadások következtében súlyosan megrongálódott, és több évtizedes huzavona után végre lebontották. Most a helyét pázsitmező borítja. Itt lesz a szomszédos Kis Botanikus kert továbbfejlesztési területe és a közeli-távoli környék szánkázó pályája. A füves domb ellentéte

a liget szélén a *Kis Botanikus Kert*. Igazán érdemes felkeresni! Az öreg feketefenyők árnyékában meghúzódó, nádtetős esőkunyhó a középpontja. Mellette szép mívű, óriási kavicsból kiképzett ivókút, előtte levegős térség, mögötte belombosodott sziklakert. Egészségesen fejlődő örökzöldek: tiszafák, babérok, borókák és tujafélék, valamint számos botanikus érdekesség. Kis forráspatak is csordogál itt, amelynek vize kettős, téglalap alakú medencébe ömlik. Tavirózsák, vízinövények és törpe nádfélék tarkítják a víz tükkrét.

A Népstadion úti törmelékhely közelében, a Hősök tere felé haladva gyönyörű platánfák mellett a parkot kezelő Fenntartó Üzem mintaszerű épületcsoportja áll. Ettől nem messze, a déli park területén egy sor igen öreg platán emlékeztet ismét a park hőskorára. Különösen szép egy magános óriás, a nagy játszótér szélén. Itt még nem alakult ki a végleges rendezés menetrendje. A feladat az, hogy a 6—10 éves és a 10—14 éves *gyermek*ek részére *elkülönített játszótér*et létesítsenek. A dísztribün környékének a végleges rendezése is későbbi feladat: ide majd a bölcsődés-óvodás korú gyermekek számára készül pihenő, homokozó, hinta, mászóka stb. A liget Dózsa György úti széle rendezett, csak befelé haladva vár még sok munka a kertészkezre.

**A 8—10 éveseké ez a játékpárhádsom
(Hornýánszky Katalin felvételei)**

Hisszük, hogy a Főváros Tanácsa által elfogadott és megkezdett városligeti kertépítő munka a program szerint befejeződik. A Városliget pedig ismét a budapesti közönség kedvelt kirándulóterülete, egészséges szórakozási helye lesz.